

Wprowadzenie do morfologii

Anna Kozłowska

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

- 1 Przedmiot i zakres GRAMATYKI OPISOWEJ
- 2 Przedmiot, zakres i podstawowe pojęcia MORFOLOGII
 - MORFEM, MORF, OPOZYCJA MORFOLOGICZNA
 - Typy MORFEMÓW
- 3 SŁOWOTWÓRSTWO a FLEKSJA

Hierarchia jednostek języka

nielinearne	linearne (liniowe)			
cechy dystynktywne, np. <i>przedniość,</i> <i>środkowojęzy-</i> <i>kowość</i>	dystynktywne	semantyczne		
	fonemy, np. <i>/k/, /o/, /t/</i>	morfemy	leksemy	zdania
		<i>kot-, -ek, -u,</i> <i>-owi</i>	<i>KOT, KOTEK</i>	<i>To jest mój kotek.</i>
FONOLOGIA		MORFOLOGIA		SKŁADNIA

Abstrakcyjność języka a jego jednostki

Sfera języka (<i>langue</i>)	Sfera wypowiedzi (<i>parole</i>)
FONEM	GŁOSKA
MORFEM	MORF
LEKSEM (WYRAZ SŁOWNIKOWY)	FORMA GRAMATYCZNA (FORMA WYRAZOWA, SŁOWOFORMA)
ZDANIE-TYP (SCHEMAT ZDANIOWY)	ZDANIE-EGZEMPLARZ

Pojęcie GRAMATYKI OPISOWEJ

GRAMATYKA – nauka o JEDNOSTKACH JĘZYKA i rządzących nimi REGULACH.

GRAMATYKA OPISOWA:

- 1 'SYNCHRONICZNA', a nie 'DIACHRONICZNA';
- 2 'NIENORMATYWNA'.

GRAMATYKA OPISOWA JĘZYKA POLSKIEGO jako dyscyplina JĘZYKOZNAWSTWA SZCZEGÓŁOWEGO, a nie OGÓLNEGO.

Działy gramatyki

- FONOLOGIA
- MORFOLOGIA:
 - SŁOWOTWÓRSTWO
 - FLEKSJA
- SKŁADNIA

MORFEM a MORF

MORFEM – abstrakcyjny znak elementarny, najmniejsza znacząca jednostka języka.

MORF – tekstowa reprezentacja morfemu.

PRZYKŁADY KILKU MORFÓW REPREZENTUJĄCYCH JEDEN MORFEM: /okn-/ok'en-;/ /krzak-/krzak'-/krzacz-;/
/p'es-/ps-/pś-/.

ALLOMORFIA

ALLOMORFIA – wariantywność morfemów, których reprezentacje (morfy) mają to samo znaczenie, a różnice ich postaci dadzą się objaśnić regułami języka (czyli sprowadzić do regularnych OBOCZNOŚCI, ALTERNACJI).

PRZYKŁAD: **nog-a/nog'-i/nodz-e/noż-ny/nóż-ka/nóż-ia**

g : g' (np. *bagno* – *bagien*)

g : dz (np. *waga* – *wadze*)

g : ż (np. *droga* – *dróżka*)

g : ź (np. *papuga* – *papuzi*)

o : ó (np. *krowa* – *krów*)

Pojęcie OPOZYCJI MORFOLOGICZNEJ

OPOZYCJA MORFOLOGICZNA – swoisty typ relacji między klasami funkcjonalnymi form gramatycznych, mający swoje stałe wykładniki i w pełni regularny, a także obligatoryjny i produktywny (np. obejmuje także nowo wchodzące do języka jednostki), oparty na konkretnej funkcji.

PRZYKŁADY: *kot – koty, kot – kota, pisze – pisał, robię – robi, robi – robiłaby, robić – zrobić.*

PRZYKŁADY WARTOŚCI OPOZYCJI: mianownik, liczba pojedyncza, czas teraźniejszy, aspekt dokonany itp.

Strukturalna klasyfikacja morfemów

1. MORFEM CIĄGŁY

PRZYKŁADY: *wy-korzyst-a-ć*, *fajk-a*.

2. MORFEM NIECIĄGŁY

PRZYKŁADY: *za-baw-i-ć się*, *na-jeś-ć się*.

3. MORFEM ZEROWY

PRZYKŁADY: *dom-∅*, *zrob-i-t-∅*.

Dystrybucyjna klasyfikacja morfemów

1. MORFEM ZWIĄZANY

- RDZENNY
- AFIKSALNY

PRZYKŁADY: **wiatr-ak**, **prze-mił-y**, **kork-o-ciąg-Ø**.

2. MORFEM SWOBODNY

PRZYKŁADY: **od**, **ale**, **tylko**.

Funkcjonalna klasyfikacja morfemów

1. MORFEM LEKSYKALNY

PRZYKŁADY: *kot-k-owi*, *za-smuć-i-ł się*.

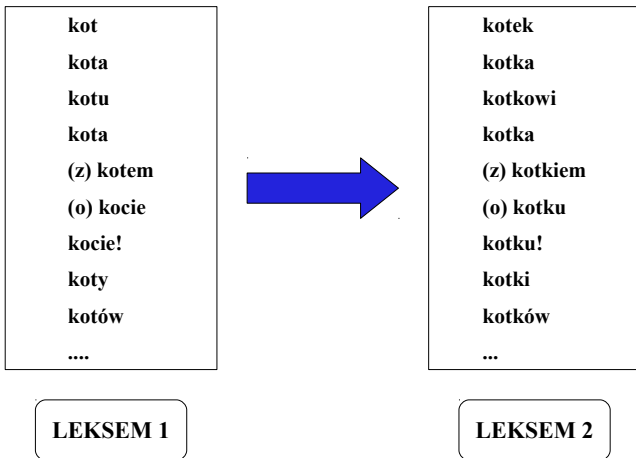
2. MORFEM GRAMATYCZNY

PRZYKŁADY: *kot-k-owi*, *za-smuć-i-ł się*.

3. MORFEM SŁOWOTWÓRCZY

PRZYKŁADY: *kot-k-owi*, *za-smuć-i-ł się*.

Obszar zainteresowań słowotwórstwa – relacja między leksemami pochodnymi

Obszar zainteresowań fleksji – PARADYGMAT leksemu

kot
kota
kotu
kota
(z) kotem
(o) kocie
kocie!
koty
kotów
kotom
koty
(z) kotami
(o) kotach
koty!

KATEGORIALNOŚĆ

KATEGORIALNOŚĆ – możliwość utworzenia określonego typu formy od każdego elementu danego zbioru.

Fleksja (+)	Słowotwórstwo (-)
Dop. I.poj. (KOT) → kota	Nazwa wykonawcy czynności (BIEGAĆ) → BIEGACZ
Dop. I.poj. (CHŁOPIEC) → chłopca	Nazwa wykonawcy czynności (ŁOWIĆ RYBY) → RYBAK
Dop. I.poj. (SZAFKA) → szafy	Nazwa wykonawcy czynności (STAĆ) → *STACZ
...	Nazwa wykonawcy czynności (ZASTANAWIAĆ SIĘ) → *

REGULARNOŚĆ

REGULARNOŚĆ – powtarzalność wykładników danego znaczenia.

Fleksja (+)	Słowotwórstwo (-)
kot- ach	odkurz- acz
stoł- ach	sznurow- adło
pani- ach	kop- arka
okn- ach	dźwig- ∅

Dziękuję za uwagę :)

Temat następnego wykładu:
WPROWADZENIE DO SŁOWOTWÓRSTWA SYNCHRONICZNEGO.
Zapraszam!